

Posudek magisterské diplomové práce

Mgr. Tomáš Sabo

Jsou lesy v lázních jiné?

Historicko-sociologická analýza lázeňských lesů v okolí Karlových Varů

Fakulta humanitních studií University Karlovy

obor sociální a kulturní ekologie, 2021

Úvod

Z tradičního zastřešujícího námětu sporu rekreačních, turistických a sportovních aktivit s ochranou životního prostředí si lokální patriot **Mgr. Tomáš Sabo** zvolil téma oproti předchozím pracím poněkud odlišné. Nejde tentokrát o velkoplošné zvláště chráněné území, ale o příměstské, tedy lázeňské lesy jeho Karlových Varů. Priority jsou tedy trochu obrácené (služba lesa *před* ochranou přírody a krajiny), jde o jeden typ ekosystému s dlouhou tradicí ochrany i pěstování a střet trochu odlišných zájmů včetně vlastnických. Jedná se tedy o specifický multikriteriální problém založený historicky, v němž se autor nezabývá jen životním prostředím, ale všemi třemi, resp. čtyřmi pilíři udržitelného rozvoje a zejména *udržitelností* jako takovou, a to v podmínkách dynamických změn přírody i společnosti. Již v úvodu je možné konstatovat, že výsledek práce je úspěšný.

1. Obsahová stránka

Velmi podrobný pečlivě strukturovaný obsah upoutá nezvyklým zařazením metodologické kapitoly na začátek práce. Pěkně návodně sepsaný abstrakt a podrobný úvod svědčí o tom, že šlo o záměr pomoci čtenáři lépe se orientovat v textu, resp. celý jej číst už s informací o tom, jaký problém autor řeší a jaké cíle sleduje včetně použitých metod (navrženo, konzultováno, dopřesňováno).

V metodologické kapitole autor popisuje v souladu s projektem před-přípravu podobnější specifikace problému a následně formulaci otázek a hypotéz, přičemž zdůrazňuje (a později *dodrží*), že zůstává otevřený terénu. Formulovaná pětice bodů pak má postupně charakter otázek až tezí nebo dokonce metodických úkolů pro autora (č. 5). Dále podrobně a s využitím relevantní literatury ([Švaříček; Šedřová; Strauss; Corbinová; Hendl aj.) předvádí, jak chápe a používá principy kvalitativního výzkumu. (Autor získal část svých znalostí studiem textů o zakotvené teorii; kromě obecného poučení o kvalitativním výzkumu z ní použil jen kódování (pravděpodobně všechna tři), což zdůraznil – není pak nutné opakovaně všude zakotvenou teorii uvádět [„polostrukturované rozhovory a s tím spojená metoda zakotvené teorie“, str. 14], naopak v obecné poloze je to na místě [str. 15]). Některá tvrzení by bylo možné diskutovat (a možná jsou i důvodem kritiky Hendla kvalitativci: „kvalitativní výzkum ... poskytuje přesná, numerická data a jejich relativně rychlou analýzu“ [str. 16]), ale na druhé straně Novotná et. al. s citací Konopáskova správně uvádějí, že „Dokonce nelze vyloučit ani data v podobě čísel či nějakých statistických souhrnů. Jak ostatně trefně podotýká Zdeněk Konopásek (1997: odst. 7), „kvalitativní výzkum je často považován za takový výzkum, kde se pracuje s tzv. kvalitativními daty. (...) Daleko přesnější je říci, že v kvalitativním výzkumu se pracuje s daty kvalitativním způsobem.““ (Novotná, str. 277).

„Celkem bylo provedeno 10 polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky a spolupracovníky Lázeňských lesů Karlovy Vary. Nejdříve jsem se vydal do terénu, kde jsem

se v rámci zúčastněného pozorování bavil o práci v lese. Celkem se jednalo o 7 rozhovorů, které probíhaly v terénu“ (zřejmě předvýzkum: dále se uvádí 15 rozhovorů (str. 73, pozn. IR). Sabo si uvědomuje i význam různých okolností pro výzkum: „Respondenti mi byli, až na výjimky, ochotni věnovat jen krátký čas, ale za to mi řekli svoje názory a postřehy na mé otázky poměrně rychle, bez dlouhého přemýšlení.“ (str. 74)

Metodologická část je možná až zbytečně podrobná; naopak rozsáhlé subkapitoly Historie lesního hospodářství jsou jednak zajímavé samy o sobě, jednak pro téma; pochopitelně nezbytné jsou dobře napsané kapitoly o současném stavu, právní úpravě a kategorizaci lesů.

V kontextu lázeňských lesů je samozřejmě velmi důležité, že autor uvedl i tak málo známé formy aktivního až „estetického“ spravování lesa a dřevin jako coppicing – výmladkování, pollarding – tvarování stromu, shredding – (tree-pruning technique: technika prořezávání / vyvětňování / zeštíhlování) – tvorba letniny nebo „lesní řemesla“. Podobně důležité je rozlišování přírodě blízkého a trvale udržitelného hospodaření v lesích podle Tesaře, jež se v práci šťastně dostalo do kontrastu s teorií úplavu.

Logicky následuje rozbor lesnických služeb, a opět logicky nejprve v díce lesnické vědy a až poté totéž, ale z pohledu ekologicko / environmentálního (miléniové hodnocení a integrované hodnocení ekosystémů až po ekologické účetnictví).

Historický a geomorfologický popis zkoumaného území je opět proveden pečlivě a podrobně, stejně jako popis relevantních místních institucí.

V empirické části popisuje Tomáš Sabo nejprve příkladně pečlivě postupy terénního výzkumu (příprava, terénní deník, poznámky, nahrávání, etika atd. atd.)

Následuje podrobný výtěžený materiál, někdy až se zbytečně podrobnými citacemi, jež by mohly být naopak **rozsáhleji vyhodnoceny**; ač pro čtenáře znalého problematiky jsou plně srozumitelné samy o sobě, více multioborového zobecnění z pozic sociální a kulturní ekologie by neškodilo a čtenář se začíná těšit na závěry práce (a je pak uspokojen hlavně diskusí). Sabo jasně prokazuje právě toto dobré porozumění tématu, když např. velmi pěkně řadí za sebe dva typické přístupy, A a B (str. 66), ale i pro znalého čtenáře by měl výzkumník prostě odborným slovníkem vyjádřit, co citace *znamena* – a komentář je nulový... Naštěstí Tomáš tento úspěšný postup opakuje častěji (někdy i varianta C), a to již s komentářem, byť někdy opět zbytečně lakonickým.

Jinde je komentář naléhavě potřebný z jiných důvodů. Např. z citace na str. 68 nevyplývá, že lesník obhajuje nutnost rozsáhlých holosečí nebo dokonce jejich nezbytnost, jak uvádí autor („lesníci jsou nuceni“), nebo jen prostě popisuje stav a rutinní postupy, bez ohledu na to, zda jsou z dnešních pohledů přírodě blízké nebo udržitelné. Příčinou je i přeroknutí / přeslech vedoucí k nedorozumění: „*V takovém porostu je stěna lesa porostlá celá, která chrání před větrem*“: buď jde o odkrytou porostní stěnu, což je vždy chyba, nebo o přirozený porostní plášť, jenž naopak nemá být narušen („stěna lesa porostlá celá“ – tedy plášť). Samotný závěr citátu ovšem jasně dokazuje lesníkův názor i odbornost: „Jakmile se to otevře, je to vždycky zlo.“ Příklad ukazuje dvě související věci: trochu chybějící komentáře, (správné) interpretace rozhovorů, a za druhé **skutečně velkou náročnost multidisciplinárního tématu**. Něco jiného je poctivě usilovat o zvládnutí několika odborných materiálů včetně terminologie (porostní plášť, stěna) a něco jiného vždy správně chápat a interpretovat celoživotní praktickou empirii odborníka.

Sabo ve výborně promyšleném členění uskupuje rozhovory do důležitých podkapitol 4.2.2 až 4.2.5 (jinakost lázeňských lesů, kategorizace a typy, dřevinná skladba a alochtonní druhy), načež logicky dospěje k historicky novému kontextu klimatické změny a k užívání lesů, tedy k rekreatantům a návštěvníkům.

Kapitola Shrnutí výzkumu

Ve snaze o stručnost se objevují drobné formulační nepřesnosti („Lázeňské lesy jsou jiné tím, že představují zvláštní kategorii, která se výrazněji odlišuje od státních typů lesa.“ str. 81), ale shrnutí je skutečně pěkně „shrnuťo“ do obsahově zásadních bodů a přináší řadu jasných a většinou také jasně formulovaných zjištění.

Na vnitřní diskusi mne trochu překvapilo uvedení klimatické změny jako nového tématu, ač byl kontext Tomášovi od počátku zcela jistě zřejmý (možná nepokládal téma za tak důležité pro téma lázeňských lesů?). Jinak je provedena velmi pečlivě a výborně reflektuje jak realizaci projektu, tak možnosti a provedení zvolených metod, včetně návrhů do budoucna (Mariánské Lázně).

Drobné nepřesnosti: škody zvěří a jejich hodnocení nikoli podle normovaných stavů, ale stavu ekosystému lesa, jsou už uzákoněny (je i vyhláška).

Velmi přínosná je vnější diskuse s teoriemi (a z nich odvozenými předpoklady), jež vypovídá o lesnickém stavu příznivěji, než je převládající (nebo mezi „zelenými“ převládající) názor. Svědčí o tom doklady jejich erudice (vč. znalosti a ocenění jmen a teorií: Svoboda, Tesař, Fanta, který sám je k příslušníkům vlastního stavu až vypjatě kritický). Méně (nepřekvapivě) překvapivé, ale vcelku také přínosné jsou názory návštěvníků (potřeba mobiliáře, sociokulturní a estetické služby).

Konečně Závěr už (vcelku správně) nepřinese nová zjištění, shrnuje to základní, ale nově přinese i návrh na plošné šetření.

2. Práce s literaturou

Své zdroje rozděluje Sabo pečlivě a přehledně do několika skupin, podle obsahu i formy. Vždy v textu bezpečně rozlišuje interpretaci, parafrázi a citaci, dodržuje predepsanou citační normu a jasně odlišuje převzaté myšlenky od vlastního tvůrčího vkladu.

Sabo to má ovšem s citacemi těžké, protože vhodně a produktivně využívá i méně tradiční zdroje, např. prezentace k přednáškám svého oboru nebo rukopisné soubory z oboru, které se pak obtížněji citují, ač to autor vždy udělá. Nejen svým diplomantům, ale všem studujícím podobné podklady poskytují: málokdo jich dokáže efektivně využít jako Tomáš.

Počet cizojazyčných titulů postačuje právě tak k ujištění, že autor je anglicky gramotný, ale je to částečně zaviněno i tuzemským charakterem tématu.

3. Formální stránka

Samozřejmě jsem se ve vlastním posudku přistihl při nadužívání adverbia „pečlivě“. Příčinou není chudoba mé slovní zásoby, ale všestranně způsob práce i výsledky Tomáše Sabo. Bohužel existuje jediná výjimka, jíž jsem byl trochu zklamán. Nezbyvá mi totiž než upozornit na poměrně velký počet překlepů, chyb, i stylistických, jež s jinak výbornou úrovní práce poněkud kontrastují. Inu, není každý korektorem... Přesto se jazyk práce nevymyká ze současného standardu a při použití nekomplikovaného, vždy za hlavním sdělením mířícího slohu s občasnými lexikálními nebo vyjadřovacími nepřesnostmi (za několik podobných „neutichající špatný stav lesů“, str. 91) dobře slouží odvyprávění poctivé rešeršní i výzkumné práce.

jen namátkové příklady:

Dále je popsán geomorfologický a společenský popis (str. 7)

na kvalitativním výzkum (str. 7)

mimoprodukční funkce na které (str. 11)

ale také i funkci (str. 11)

Prostředí lesa je ideálním přírodním společenstvem k rekreaci a ke krátkodobému i dlouhodobému pobytu pro své prostředí (str. 11)

Také se již opírá o popsané historické skutečnosti, a proto se opírá (str. 13)

Rovněž jsem použil i metodu (str. 15)

jednotlivý respondenti (str. 16)

chybně krátce „lanová soustava, metoda“ (str. 23)

K otázce trvale udržitelné lesnictví (str. 65)

jsem dospěl překvapivému výsledku. (str. 83)

kteřou ještě před pár lety část lesníků popíralo. (str. 84)

„Výzkum přinesl mnoho zajímavých zjištění, jako tomu bylo u polostrukturovaných rozhovorů.“ (str. 91) – výzkum *spočíval* v metodě PSR

Text má po přepočtu 98 většinou hutných normostran a optimálně tak naplňuje požadavek na rozsah absolventské práce na magisterské úrovni. Vedle povinných formálních náležitostí (srozumitelný a dobře shrnující abstrakt a klíčová slova česky i anglicky) obsahuje samozřejmě povinný, ale i dobře logicky členěný seznam literatury s důsledně dodržanou bibliografickou a citační normou, dále seznamy obrázků s paginací, struktury rozhovorů, informovaný souhlas, přepis nejilustrativnějšího rozhovoru a všechny ostatní funkčně v samostatném svazku. Potěší vlastnoručně pořázené (nebo respondenty poskytnuté) a jednotně titulkované fotografie.

V této diplomové práci je samozřejmostí i ověřený projekt a jeho dodržení.

Jako bonus obsahuje příloha návrh dotazníkového šetření, jež by ověřilo obecnou platnost zjištění na větším počtu respondentů, případně jinde nebo jindy.

Rovněž typografické zpracování je střízlivé a plně funkční.

4. Celkové hodnocení

Spolupráce s diplomantem byla produktivní a potěšující. Nikdy nebyl pasivní, sám si volil tempo (nikoli postup) práce, vždy měl dobře připravené dotazy k poradě a problémy k řešení. Dokázal také všechny návrhy a podněty realizovat, nikoli však mechanicky; zkušenost již hotového magistra se projevila. (Příkladem může být nenávodné zjišťování názorů na kategorii „lázeňské lesy“, méně už na kategorizaci lesů jako takovou, samonosně a ve světle teorií Miroslava Svobody. Lázeňské lesy škrtil, otázku obecnější má nakonec spíš pro sebe jako návod formulovanu explicitně (str. 110), ale reálně ji takto asi většinou nekladl. K dokonalosti chybí jen struktura typu scénář, jež již připravena nebyla.)

Při hodnocení výsledku práce je nutné zdůraznit dvě charakteristiky.

Jedná se o skutečně syntetickou komplexní práci, která dobře propojuje výzkum přírody a společnosti v míře nebo nad míru (lesnictví) znalostí a metod, již dva roky studia poskytly, aniž by autor trpěl potřebou zdůrazňovat strategii udržitelného rozvoje – její principy se v práci objevují zcela organicky. Práce svým tématem i hledáním souvislostí velmi zdařile reprezentuje obor sociální a kulturní ekologie a možný synergický efekt.

Ač se nejedná o čistě aplikační výzkum, práce přináší pro praxi plně využitelný výtěžek. Nejde vůbec jen o potvrzení vcelku známých potřeb (mobiliář příměstských nebo lázeňských lesů), ale o potvrzení nebo optimistická zjištění erudice lesníků, obraz jejich myšlení tváří v tvář změnám ve společnosti i v přírodě až po důležité potvrzení potřeby legislativních změn. Osobně nesouhlasím se „změkčením“ práva (Svoboda), ale s potěšením jsem našel v textu doklady pro svůj dlouhodobě rozvíjený názor na kvalitativní přehodnocení statků a služeb

v lesních ekosystémech a větší důvěru v lesnickou „víru“ a profesi za přesně definovaných podmínek.

Práce byla koncepčně příkladným způsobem tématiky, problémově a v důsledku metodologicky připravována, což také autor pečlivě popisuje.

Otázka rozličné obtížnosti i důležitosti pro obhajobu (ne nutně všechny povinné, mám jen zájem o odpovědi):

Proč mizí picea pungens? (Houba, hnilobný rozpad?)

Mají lázeňské lesy KV zpracován OPRL?

„Máme rovněž krátkou dobu na následné zalesnění vykácené holiny, což i znemožňuje přirozenou obnovu lesa.“ (str. 87) Paradox: 1. není na vině spíš holosečný hospodářský způsob? 2. před nástupem poruchy klimatu a kůrovce bylo možné přirozené zmlazení podporovat, dne máme naopak obrovské holiny, ale nedostatek lidí i kapitálu...

Ze všech uvedených důvodů přes výhrady k jazyku s přesvědčením i potěšením **doporučuji práci k obhajobě** a navrhuji **hodnocení „výborně“ v bodovém vyjádření podle průběhu obhajoby kolem 17 až 18 bodů.**

Strašnice 7. června 2021

PhDr. Ivan Rynda